

's-Hertogenbosch

Ondernemerspeiling
gevolgen corona

Tweede meting

Onderzoek & Statistiek
Mei 2021

Samenvatting

De gevolgen van de coronacrisis zijn groot. Sinds de eerste coronabesmetting in Nederland op 27 februari 2020 is er veel veranderd. De gemeente 's-Hertogenbosch houdt daarom onderzoek onder de ondernemers in de gemeente, om te weten te komen wat de gevolgen zijn van het coronavirus. In april 2021 is hiervoor een tweede meting gehouden. De eerste meting is in juli 2020 gehouden.

De tweede ondernemerspeiling is op 14 april 2021 uitgezet via een gerichte (digitale) mailing aan ondernemers, ondernemersverenigingen, businessnetwerken, etc. Daarnaast zijn ondernemers via sociale media (LinkedIn) en een bericht op de website www.ondernemenindenbosch.nl uitgenodigd om de digitale vragenlijst in te vullen. Na sluiting op 28 april hadden in totaal 371 ondernemers de vragenlijst ingevuld. Waar mogelijk worden de uitkomsten vergeleken met de eerste meting.

Zorgen

Ongeveer de helft van de respondenten maakt zich (erg) veel zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf, terwijl ongeveer een kwart zich weinig of geen zorgen maakt. Financieel gezien heeft een derde nu al financiële problemen, of verwacht deze op korte of iets langere termijn. Daarentegen heeft 45% geen financiële problemen, of juist financieel voordeel. Eén op de vijf leent op dit moment geld, terwijl vier op de tien hun eigen privé vermogen aanspreken.

Steunmaatregelen en kredietaanvragen

Van alle respondenten heeft meer dan de helft landelijke of provinciale steunmaatregelen aangevraagd. De NOW en/of TVL zijn door meer dan een derde van de respondenten aangevraagd. Daarnaast maakt één op de vier respondenten gebruik van lokale steunmaatregelen, zoals uitstel betaling huur en precario. Overigens geeft een derde (landelijke of provinciale steunmaatregelen) tot een kwart (lokale steunmaatregelen) aan dat ze bij het aanvragen hiervan tegen onduidelijkheden of problemen zijn aangelopen.

Bedrijfsvoering

Bijna driekwart van de respondenten huurt de bedrijfsruimte waarin hun onderneming gevestigd is. Van deze huurders heeft ongeveer 40% afspraken gemaakt of regelingen getroffen met hun verhuurder, of is dit van plan. Ook heeft ongeveer één op de vijf respondenten afspraken gemaakt met hun leveranciers, of is dit van plan.

Een aantal respondenten geeft aan nog andere problemen te hebben of voorzien voor hun bedrijf. Het meest genoemd worden het wegvallen van orders, veranderend gedrag van consumenten en het welzijn en de (mentale) gezondheid van hun personeel. Het probleem dat de komende periode het meest verwacht wordt, is een personeelstekort.

Terugblik en vooruitkijken

Terugkijkend op 2020, vindt de helft van de respondenten dat er zakelijk gezien zowel hoogte- als dieptepunten waren. Verder vindt ongeveer één op de tien 2020 zakelijk gezien niet anders dan andere jaren maar zijn vier op de vijf het hiermee (helemaal) oneens.

Vooruitkijkend hebben de respondenten een wisselend beeld op de toekomst. Zo is bijna 60% positief over de toekomst van hun bedrijf, heeft ongeveer één op de vijf de steunmaatregelen nodig om te overleven en is een iets kleiner aandeel minder positief of zelfs negatief over de toekomst van hun bedrijf.

Tips en opmerkingen

Een aantal respondenten heeft de gemeente tips of opmerkingen gegeven over dit onderwerp. Zo zijn er bijvoorbeeld opmerkingen gemaakt over de communicatie ván en mét de gemeente en zijn er suggesties op het gebied van financiën/steunmaatregelen gegeven. Ook vragen enkele respondenten om coulance en worden er opmerkingen over dit onderzoek gemaakt. Bijna 200 respondenten hebben aangegeven mee te willen doen aan een volgende meting.

Conclusies

Het beeld dat uit deze ondernemerspeiling naar voren komt, komt vrijwel overeen met het landelijk beeld:

- Sectoren die met name geraakt worden, zijn de horeca, detailhandel non-food, evenementen, cultuur en logies. Ook ZZP'ers en starters worden hard geraakt;
- Ondernemers hebben hun bedrijf overeind kunnen houden door een combinatie van overheidssteun, uitstel van aflossing bij banken, afspraken met verhuurder en leveranciers en het aanspreken van hun eigen privé vermogen;
- Sectoren die het goed doen, zijn de financiële sector, zakelijke dienstverlening, ICT en bouw.

Naar de toekomst toe hebben ondernemers vooral serieuze zorgen over:

- Een personeelstekort;
- De mentale weerbaarheid van hun personeel;
- Onzekerheden die samenhangen met veranderend consumentengedrag en het wegvallen van orders;
- Voldoende liquide middelen en bereidheid banken om krediet te verstrekken voor investeringen.

Op basis van de resultaten wordt dit rapport afgesloten met een aantal aanbevelingen aan ondernemers. Daarin wordt in het bijzonder gewezen op regelingen die er zijn voor ondernemers die financieel gezien in zwaar weer terecht verwachten te komen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In april 2021 heeft de afdeling Onderzoek & Statistiek van de gemeente 's-Hertogenbosch een tweede onderzoek onder ondernemers gehouden naar de impact van corona. Met dit onderzoek wil de gemeente te weten komen wat de gevolgen zijn van het coronavirus voor onze ondernemers. Er is bijvoorbeeld gevraagd of ondernemers zich zorgen maken, of ze gebruik maken van steunmaatregelen en kredietaanvragen en welke problemen zij nu ervaren. Opdrachtgever voor dit onderzoek is het college van B&W van de gemeente 's-Hertogenbosch. De uitkomsten van het onderzoek worden gebruikt om ook op gemeentelijk niveau een effectieve bijdrage te kunnen leveren om uit deze crisis te raken.

1.2 Methodiek

Het onderzoek is uitgezet op 14 april 2021 en heeft open gestaan tot en met 28 april. Er is gebruikt gemaakt van een digitale vragenlijst. Het onderzoek is uitgezet:

- Via een gerichte (digitale) mailing aan ondernemers, ondernemersverenigingen, businessnetwerken, etc. met het verzoek de uitnodiging voor deelname aan het onderzoek door te sturen naar hun leden / achterban.
- Via een 'open link' op sociale media van de gemeente (LinkedIn) en een bericht op de website www.ondernemenindenbosch.nl

In totaal hebben 371 ondernemers de vragenlijst volledig (350) of grotendeels (21) ingevuld. Dit is hoger dan bij de eerste meting in juli 2020 (143 respondenten).

1.3 Ontwikkelingen in de tijd

In de twee metingen zijn voor een deel dezelfde vragen gesteld. Maar de vragenlijst is ook aangepast op de actualiteit. In de tweede meting zijn enkele vragen uit de vorige meting komen te vervallen en sommige vragen zijn nieuw toegevoegd of aangepast ten opzichte van de vorige meting. Niet alle vragen zijn daarom vergelijkbaar. Waar een vergelijking wel mogelijk is, wordt dit gedaan.

1.4 Respons

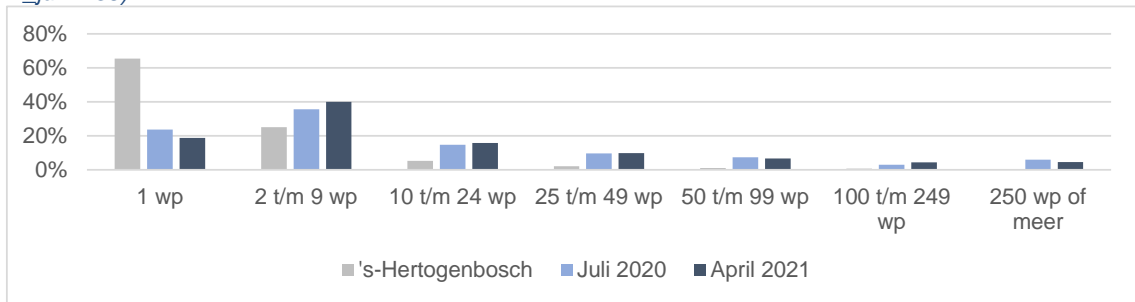
De respons op het onderzoek is hoger dan bij de vorige meting. Hiermee is de foutmarge kleiner dan vorige keer. Uitgaande van een totale populatieomvang van 15.880 vestigingen en een betrouwbaarheid van 95%, is de foutmarge met dit aantal respondenten bij deze tweede meting 5%.¹ Ter vergelijking: bij de eerste meting was de foutmarge 8%.

¹ Dit betekent dat wanneer in het onderzoek 50% op een bepaalde vraag een positief antwoord geeft, dit in werkelijkheid tussen de 45% en 55% ligt.

Kijkend naar de grootte en sector van de bedrijven die gerepsondeerd hebben, blijkt dat:

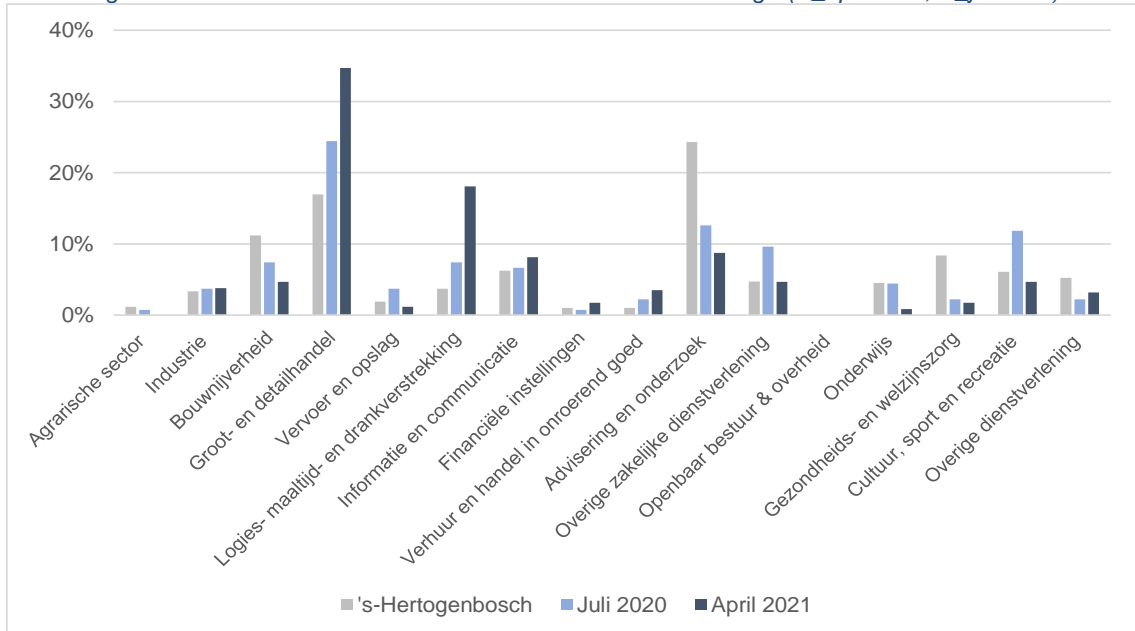
- Er naar verhouding minder 1-persoons bedrijven hebben meegedaan;

Afbeelding 1 Hoeveel medewerkers (inclusief uzelf) werken er in uw onderneming? (N_april=347; N_juli=135)

- Er relatief meer ondernemers werkzaam in de 'groot- en detailhandel' en 'logies- maaltijd en drankverstrekking' hebben meegedaan;
- Er relatief minder ondernemers werkzaam in de bouwnijverheid, 'advisering en onderzoek' en 'gezondheids- en welzijnszorg' hebben meegedaan.

Afbeelding 2 In welke sector valt de hoofdactiviteit van uw onderneming? (N_april=343; N_juli=135)

1.5 Inhoud

De rapportage bestaat uit de volgende hoofdstukken:

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	4
2. Zorgen.....	6
3. Steunmaatregelen en kredietaanvragen	10
4. Bedrijfsvoering	12
5. Terugblik en vooruitkijken	14

2. Zorgen

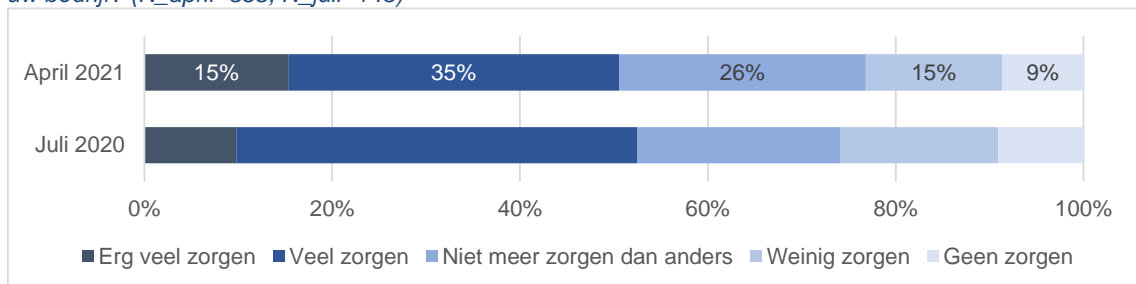
Ongeveer de helft van de respondenten maakt zich (erg) veel zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf, terwijl ongeveer een kwart zich weinig of geen zorgen maakt. Verder maakt een derde van de respondenten zich meer zorgen dan drie maanden geleden. Financieel gezien heeft een derde nu al financiële problemen, of verwacht deze. Eén op de vijf leent op dit moment geld, terwijl vier op de tien hun eigen privé vermogen aanspreken.

2.1 Zorgen

Ongeveer de helft maakt zich (erg) veel zorgen

Ongeveer de helft van de respondenten maakt zich op dit moment (erg) veel zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor hun bedrijf. En ongeveer een kwart maakt zich weinig of geen zorgen. Deze percentages zijn ongeveer gelijk aan de meting van juli vorig jaar. Wel maken iets meer ondernemers zich 'erg veel' zorgen.

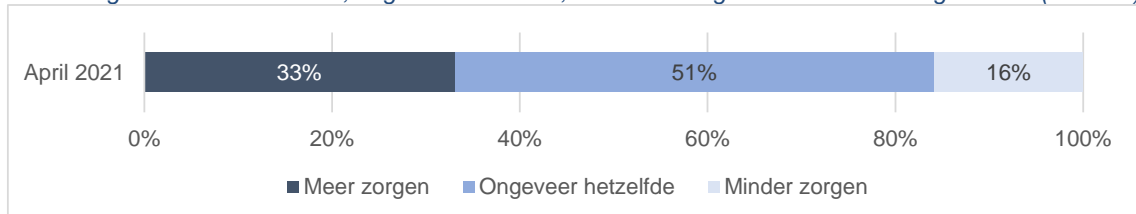
Afbeelding 3 In hoeverre maakt u zich op dit moment zorgen over de gevolgen van het coronavirus voor uw bedrijf? (N_april=358; N_juli=143)

Een derde maakt zich meer zorgen dan drie maanden geleden

Ten opzichte van drie maanden geleden maakt 33% zich méér zorgen en 16% mínder zorgen. Voor de helft van de respondenten zijn de zorgen ongeveer hetzelfde als drie maanden geleden.

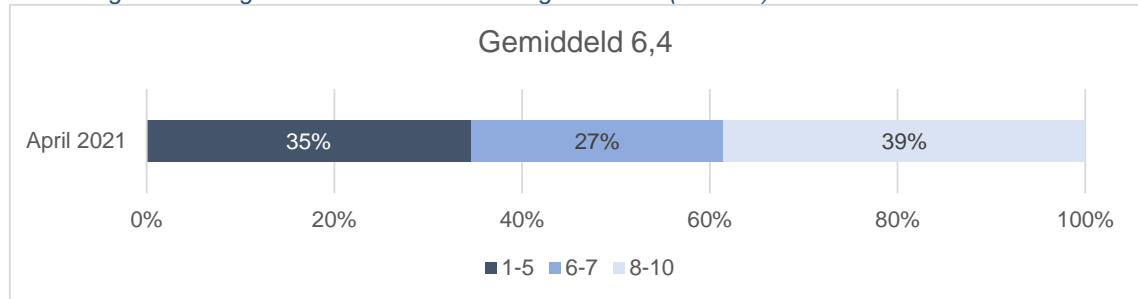
Afbeelding 4 Maakt u zich meer, ongeveer hetzelfde, of minder zorgen dan 3 maanden geleden? (N = 366)

Twee derde enigszins tot behoorlijk aangedaan

65% van de respondenten geeft aan enigszins tot behoorlijk aangedaan te zijn door de huidige situatie. 39% is behoorlijk aangedaan (score 8-10), 27% enigszins (score 6-7) en 35% (helemaal) niet tot een beetje. De gemiddelde score is een 6,4.

Afbeelding 5 Hoe aangedaan bent u door de huidige situatie? (N = 353)

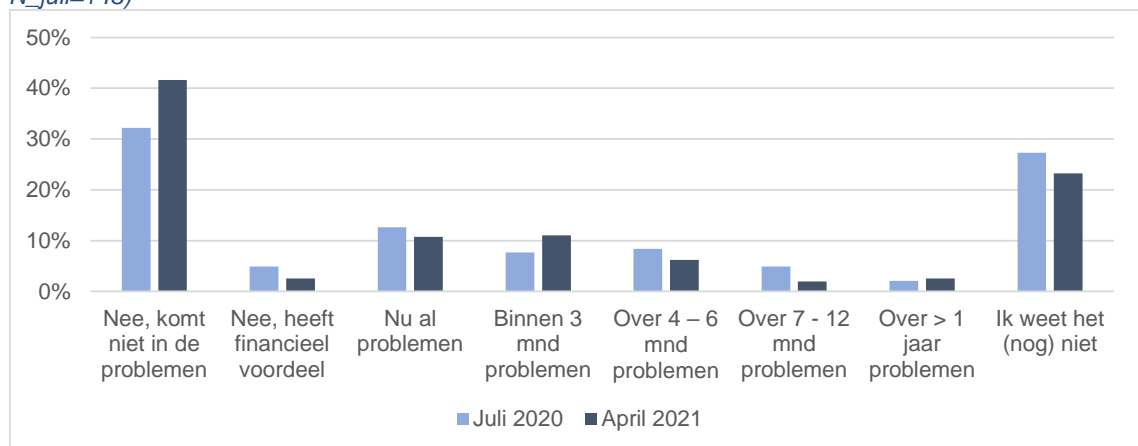
2.2 Financiële situatie

Een derde heeft financiële problemen, of verwacht deze

Op de vraag of hun bedrijf als gevolg van de coronacrisis in financiële problemen komt, antwoordt ruim een derde bevestigend. Deels heeft men deze nu al (of ook al in 2020), deels verwacht men deze op korte of langere termijn. 45% heeft geen financiële problemen of heeft juist financieel voordeel, bijna een kwart weet het (nog) niet.

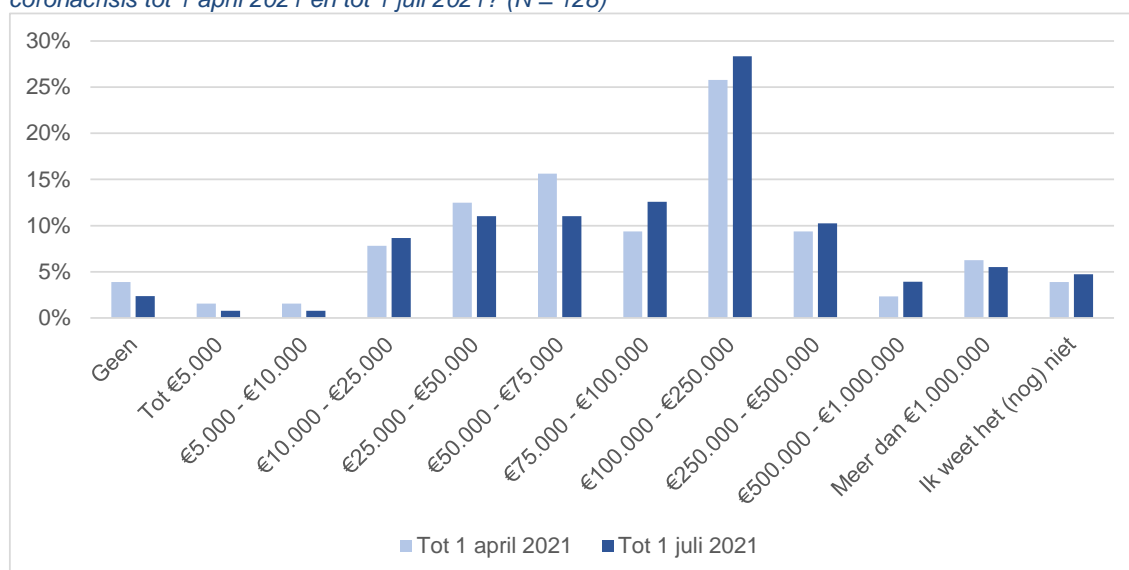
Wanneer er gekeken wordt naar de grootte van de bedrijven, dan valt op dat van de bedrijven tot 50 medewerkers 38% zegt dat hun bedrijf niet in financiële problemen komt, van de bedrijven met 50-99 medewerkers is dit 62% en van de bedrijven met meer dan 100 medewerker is dit 69%.

Afbeelding 6 Komt uw bedrijf als gevolg van de coronacrisis in financiële problemen? (N_april=353; N_juli=143)

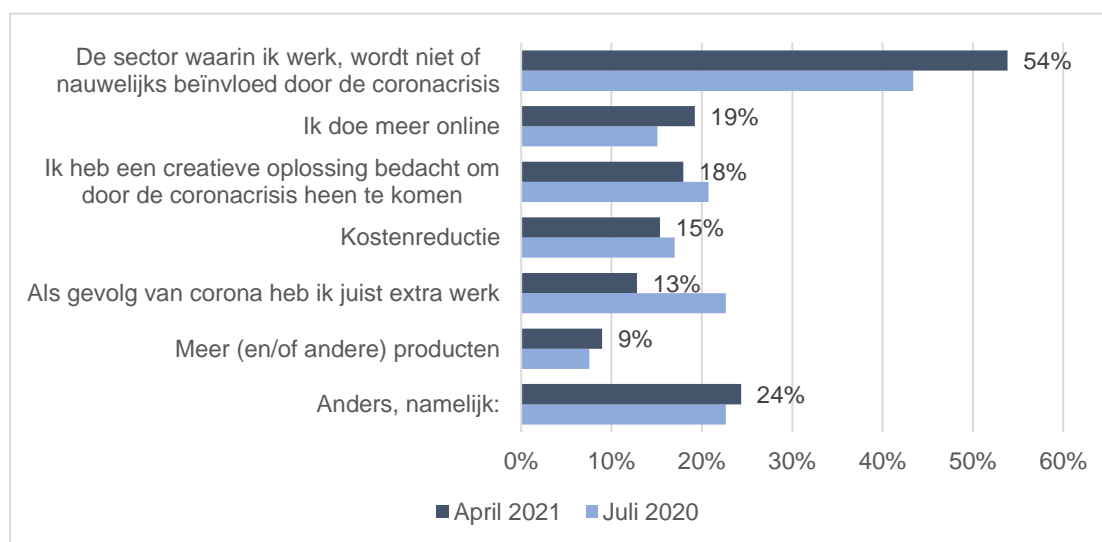
De respondenten die aangeven dat hun bedrijf financieel in de problemen is of komt, is gevraagd hoe hoog de financiële schade is tot 1 april en 1 juli 2021. Dit varieert behoorlijk bij de verschillende ondernemingen. Dit is ook logisch, omdat de grootte van de bedrijven die deelnemen aan dit onderzoek, varieert van 1 werkzame persoon tot > 250 werkzame personen. Ook wordt de ene sector harder getroffen dan de andere sector.

Afbeelding 7 Hoe hoog schat u de totale financiële schade in van uw onderneming als gevolg van de coronacrisis tot 1 april 2021 en tot 1 juli 2021? (N = 128)

De respondenten die aangeven dat hun bedrijf niet in de financiële problemen komt, of juist financieel voordeel hebben, is gevraagd hoe dit komt. Belangrijkste reden (genoemd door de helft) is dat de sector waarin zij werkzaam zijn, niet of nauwelijks beïnvloed wordt door de coronacrisis. Vergeleken met de vorige meting valt op dat 'ik doe meer online' nu op de tweede plaats staat, terwijl 'als gevolg van corona heb ik juist extra werk' minder vaak genoemd wordt.

Afbeelding 8 Waarom komt u niet in de financiële problemen of heeft u juist financieel voordeel? Meer antwoorden mogelijk. (N_april=156; N_juli=53)

Eén op de vijf leent op dit moment geld

Verder blijkt dat één op de vijf respondenten op dit moment geld leent vanwege de coronacrisis. Bijna driekwart geeft aan géén geld te lenen.

Van de bedrijven kleiner dan 50 werknemers, geeft 22% aan geld te lenen vanwege de coronacrisis, van de bedrijven met 50-99 werknemers is dit 17% en van de bedrijven met 100 of meer werknemers is dit 3%.

Afbeelding 9 Leent u op dit moment geld vanwege de coronacrisis? (N = 367)

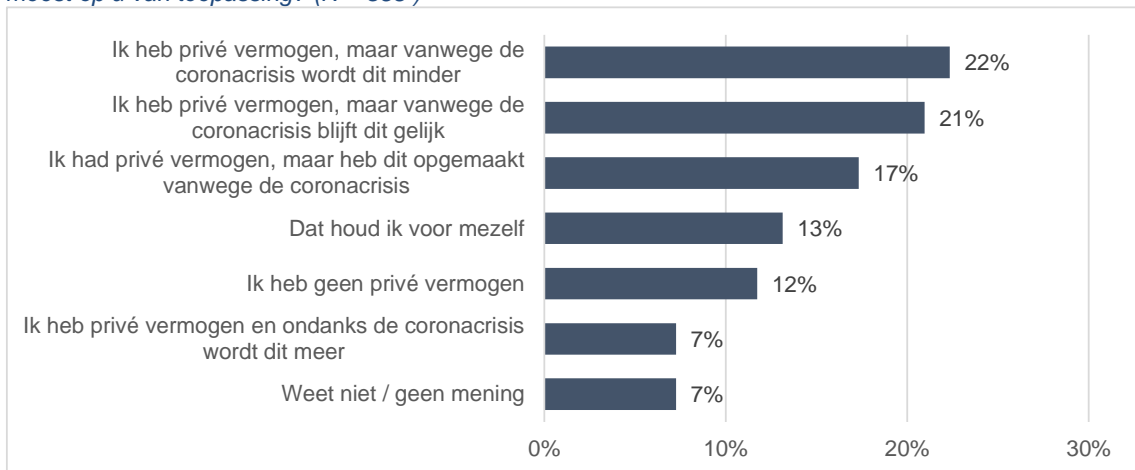

Vier op de tien spreken privé vermogen aan

De respondenten is ook gevraagd naar de gevolgen voor hun privé vermogen. Het blijkt dat 22% vanwege de coronacrisis hun privé vermogen aan moet spreken en dat 17% dit al heeft opgemaakt. Bij 21% blijft het privé vermogen gelijk, terwijl 7% aangeeft dat het privé vermogen ondanks de coronacrisis toeneemt.

Ook hier is te zien dat vooral de kleinere bedrijven (<50 werknemers) hun privé vermogen aanspreken. Dit geldt voor 47% van de bedrijven. Bij de bedrijven met 50-99 werknemers is dit 9% en bij de bedrijven met 100 of meer werknemers is dit 3%.

Afbeelding 10 De coronacrisis heeft misschien gevolgen voor uw privé vermogen. Welke stelling is het meest op u van toepassing? (N = 358)

3. Steunmaatregelen en kredietaanvragen

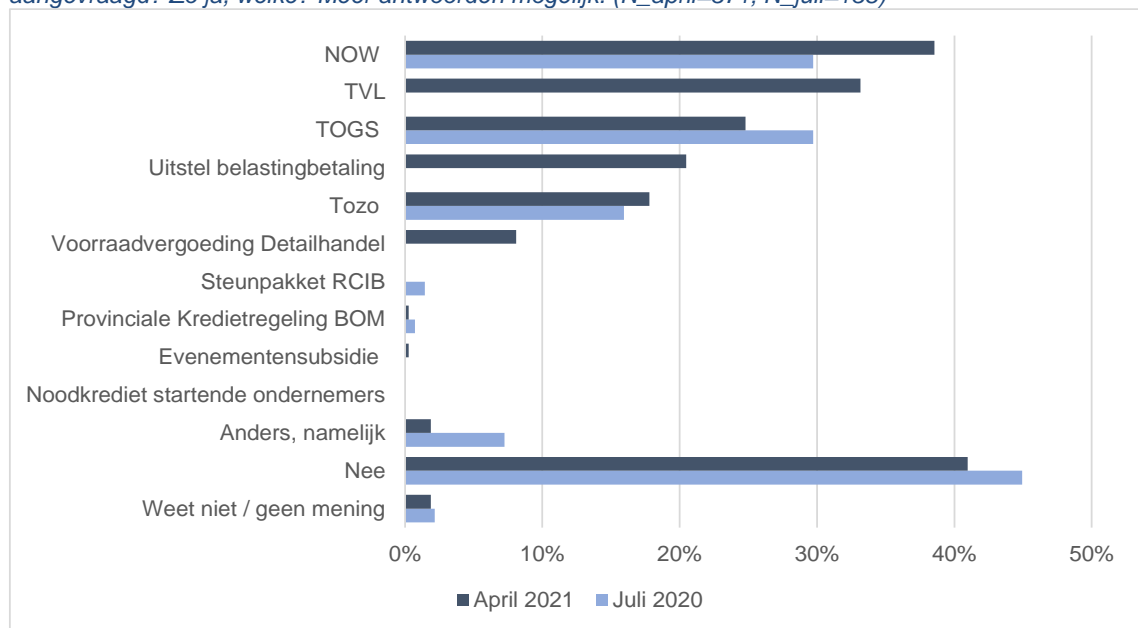
Van alle respondenten heeft meer dan de helft landelijke of provinciale steunmaatregelen aangevraagd. De NOW en TVL zijn door meer dan een derde van de respondenten aangevraagd. Daarnaast maakt één op de vier respondenten gebruik van lokale steunmaatregelen, zoals uitstel betaling huur en precario.

3.1 Landelijke of provinciale steunmaatregelen

Meer dan de helft heeft landelijke of provinciale steunmaatregelen aangevraagd

Van alle respondenten geeft meer dan de helft aan landelijke of provinciale steunmaatregelen aangevraagd te hebben. De NOW (Noodmaatregel Overbrugging voor Werkgelegenheid) en TVL (Tegemoetkoming Vaste Lasten) zijn door meer dan een derde van de respondenten aangevraagd.

Afbeelding 11 Hebt u op dit moment één of meerdere landelijke of provinciale steunmaatregelen aangevraagd? Zo ja, welke? Meer antwoorden mogelijk. (N_april=371; N_juli=138)

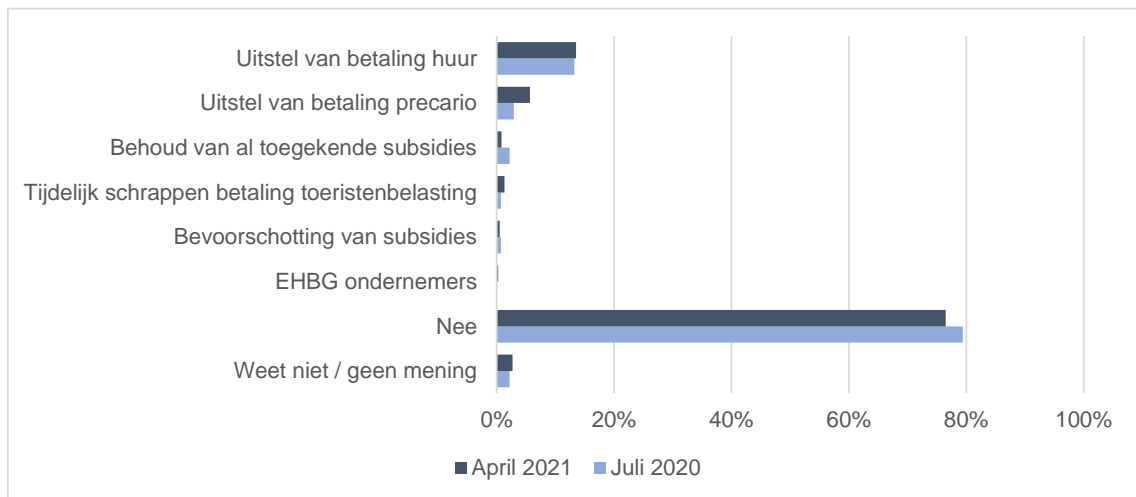
De respondenten die aangaven één of meerdere landelijke of provinciale steunmaatregelen te hebben aangevraagd, is gevraagd of ze bij het aanvragen hiervan tegen problemen of onduidelijkheden zijn aangelopen. Dit is bij een derde van deze respondenten het geval. Een aantal respondenten geeft bijvoorbeeld aan dat ze het een moeilijke procedure vinden, dat ze met de SBI code van hun onderneming niet in aanmerking komen voor steunmaatregelen of dat de uiteindelijke betaling erg laat gedaan werd. Ook vindt een aantal respondenten het lastig dat het inkomen van de partner meetelt.

3.2 Lokale steunmaatregelen

Eén op de vier maakt gebruik van lokale steunmaatregelen

Van alle respondenten geeft één op de vier aan gebruik te hebben gemaakt van één of meerdere lokale steunmaatregelen. Vooral uitstel van betaling huur en betaling precario wordt vaker genoemd.

Afbeelding 12 Hebt u op dit moment gebruik gemaakt van één of meerdere lokale steunmaatregelen? Meer antwoorden mogelijk. (N_april=370; N_juli=136)

De respondenten die aangaven één of meerdere lokale steunmaatregelen te hebben aangevraagd, is gevraagd of ze bij het aanvragen hiervan tegen problemen of onduidelijkheden zijn aangelopen. Dit is bij een kwart van deze respondenten het geval. Een aantal keer wordt hier problemen met de verhuurder genoemd en een paar keer wordt het inkomen van de partner of ontvangen alimentatie genoemd. Ook worden er enkele opmerkingen over de gemeente gemaakt.

4. Bedrijfsvoering

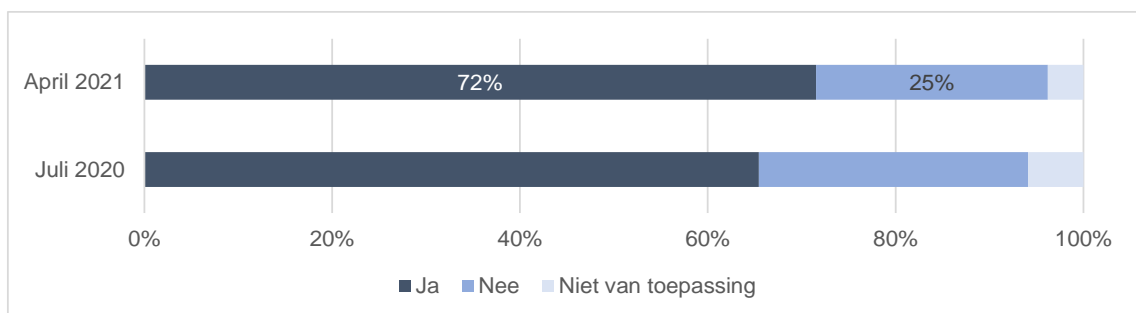
Bijna driekwart van de respondenten huurt de bedrijfsruimte waarin hun onderneming gevestigd is. Van deze huurders heeft ongeveer 40% afspraken gemaakt of regelingen getroffen met hun verhuurder, of is dit van plan. Ook heeft ongeveer één op de vijf respondenten afspraken gemaakt met hun leveranciers, of is dit van plan. Een aantal respondenten geeft aan nog andere problemen te hebben of voorzien voor hun bedrijf. Het meest genoemd worden het wegvallen van orders, veranderend gedrag consument en het welzijn en de (mentale) gezondheid van het personeel.

4.1 Bedrijfsruimte

Bijna driekwart huurt bedrijfsruimte

Bijna driekwart van de respondenten geeft aan de bedrijfsruimte waarin hun onderneming gevestigd is, te huren.

Afbeelding 13 Huurt u de bedrijfsruimte waarin uw onderneming gevestigd is? (*N_april=369; N_juli=136*)

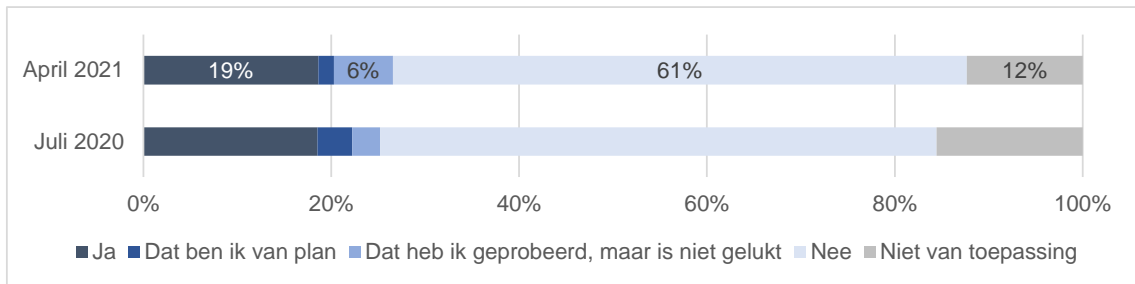
Deze respondenten is gevraagd of ze afspraken hebben gemaakt, of regelingen hebben getroffen met hun verhuurder. 40% heeft dit gedaan, of is dit van plan. De meerderheid van de respondenten (60%) is (zeer) tevreden over deze gemaakte afspraken; een klein deel (14%) is hier ontevreden over.

4.2 Leveranciers

Ongeveer één op de vijf heeft afspraken gemaakt met leveranciers, of is dit van plan

De respondenten is ook gevraagd of ze afspraken hebben gemaakt of regelingen hebben getroffen met hun eventuele leveranciers. Ongeveer één op de vijf heeft dit gedaan, of is dit van plan.

Afbeelding 14 Hebt u afspraken gemaakt of regelingen getroffen met uw eventuele leveranciers? (N_april=365; N_juli=135)

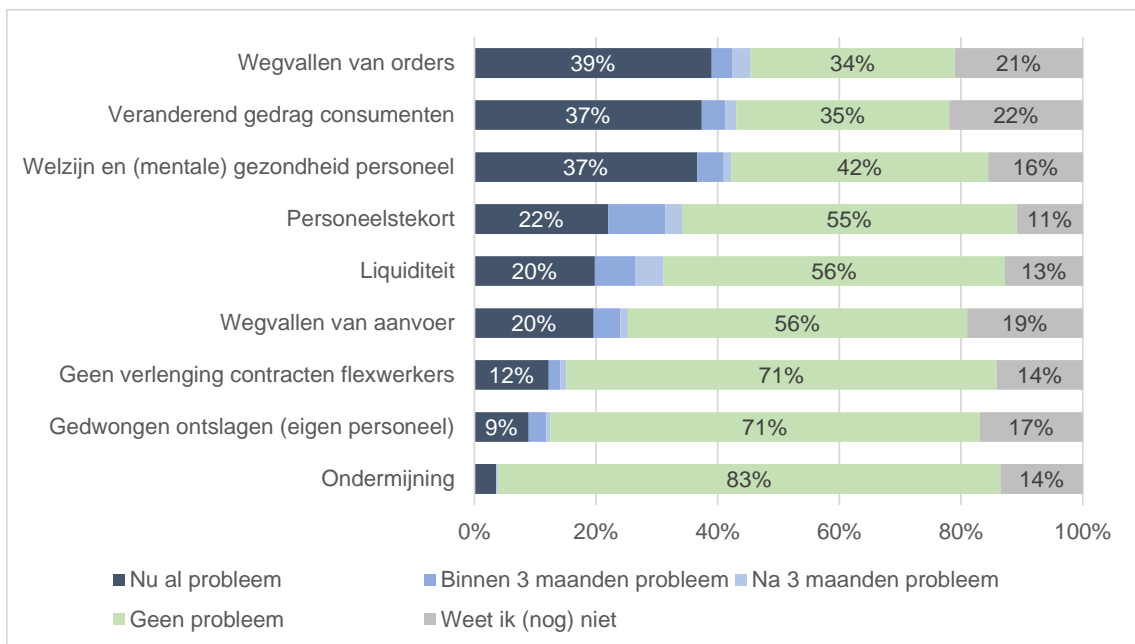

4.3 Bedrijfsvoering

Wegvallen van orders grootste probleem

De respondenten is eveneens gevraagd of ze nog andere problemen hebben, of voorzien voor hun bedrijf. De meest voorkomende problemen zijn het wegvallen van orders, veranderend gedrag van consumenten en het welzijn en de (mentale) gezondheid van het personeel. Het probleem dat het meest verwacht wordt (de komende drie maanden en daarna), is een personeelstekort.

Afbeelding 15 18. Hebt of voorziet u nog andere problemen voor uw bedrijf? Zo ja, welke en op welke termijn? (N=328)

De respondenten konden ook nog kiezen voor de optie 'anders, namelijk'. Hier heeft een klein aantal respondenten voor gekozen. Enkele voorbeelden:

- ✓ "Als starter kom ik nergens voor in aanmerking."
- ✓ "Eigen welzijn en mentale gezondheid."
- ✓ "Schuld van belasting uitstel."
- ✓ "Voorraadverlies door te oud worden product."
- ✓ "We zien dat bedrijven moeilijker facturen betalen.."

5. Terugblik en vooruitkijken

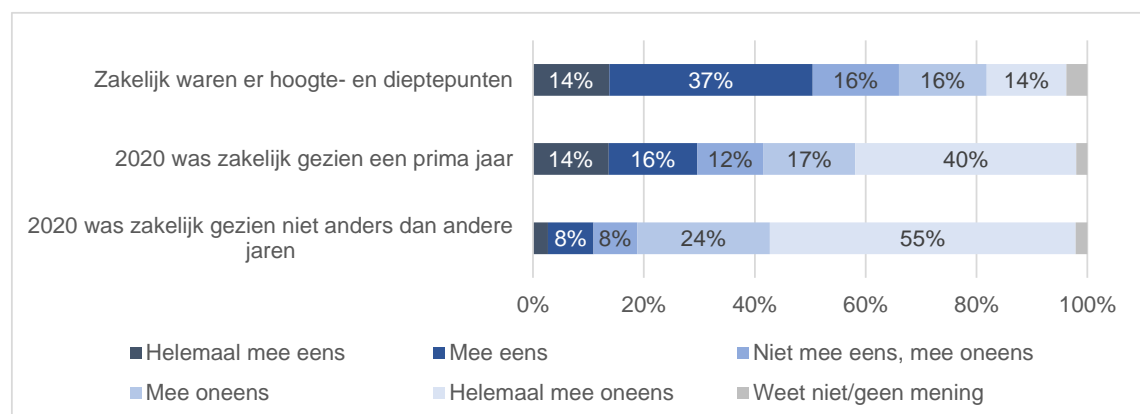
Terugkijkend op 2020, vindt de helft van de respondenten dat er zakelijk gezien zowel hoogte- als dieptepunten waren. Verder vindt ongeveer één op de tien 2020 zakelijk gezien niet anders dan andere jaren en zijn vier op de vijf het hiermee (helemaal) óneens. Vooruitkijkend hebben de respondenten een wisselend beeld op de toekomst. Zo is bijna 60% positief over de toekomst van hun bedrijf, heeft ongeveer één op de vijf de steunmaatregelen nodig om te overleven en is een iets kleiner aandeel minder positief of zelfs negatief over de toekomst van hun bedrijf.

5.1 Terugblik

De helft vindt dat er zakelijk hoogte- en dieptepunten waren

Terugkijkend op 2020, vindt de helft van de respondenten dat er in 2020 zakelijk gezien zowel hoogte- als dieptepunten waren. Daarnaast is 30% het (helemaal) eens met de stelling dat 2020 zakelijk gezien een prima jaar was. Hier is 56% het (helemaal) mee oneens. Er is meer overeenstemming over de stelling: '2020 was zakelijk gezien niet anders dan andere jaren.' 11% is het hiermee (helemaal) eens, 79% is het hiermee (helemaal) oneens.

Afbeelding 16 Als u terugkijkt op 2020, in hoeverre bent u het dan eens met de volgende stellingen? (N=344)

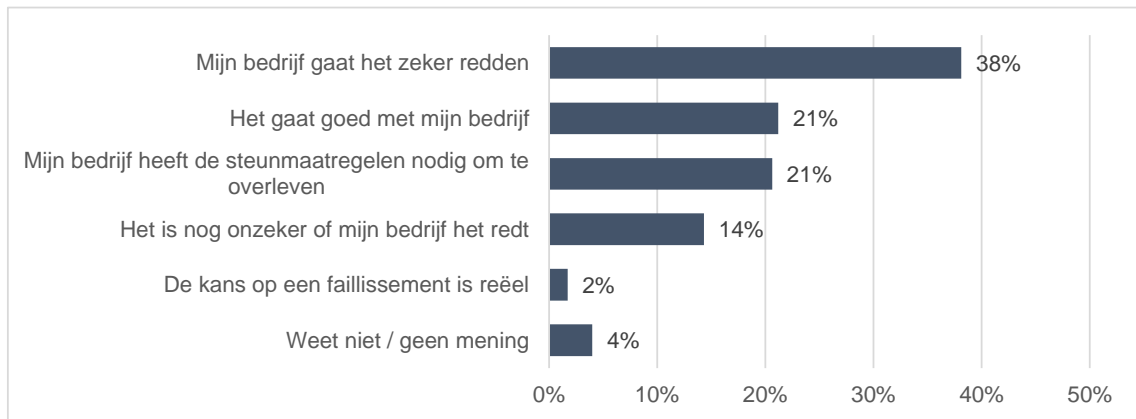

5.2 Vooruitkijken

Wisselend beeld op de toekomst

Bijna 60% van de respondenten is positief over de toekomst van hun bedrijf. Deze respondenten denken óf dat hun bedrijf het zeker gaat redden, óf vinden dat het goed gaat met hun bedrijf. Ongeveer één op de vijf zegt dat hun bedrijf de steunmaatregelen nodig heeft om te overleven, terwijl een iets kleiner deel zegt dat het onzeker is of hun bedrijf het gaat redden (14%), of denkt dat de kans op een faillissement reëel is (2%). Vooral de kleinere bedrijven zijn onzeker over hun toekomst.

Afbeelding 17 Als u vooruitkijkt, welke stelling is dan het meest op u van toepassing? (N=349)

5.3 Tips

Tot slot is nog gevraagd of de respondenten nog tips of opmerkingen hebben over dit onderwerp voor de gemeente 's-Hertogenbosch. Hierop hebben 79 respondenten een reactie gegeven. Een aantal respondenten heeft bijvoorbeeld opmerkingen gemaakt over de communicatie ván en mét de gemeente en suggesties op het gebied van financiën/steunmaatregelen gegeven. Ook vragen enkele respondenten om coulance en worden er opmerkingen over dit onderzoek gemaakt. Verder hebben 191 respondenten aangegeven mee te willen doen aan een vervolgmeting en daarvoor hun e-mailadres opgegeven.

5.4 Aanbevelingen voor ondernemers

Voor ondernemers die financieel in zwaar weer verkeren, is het van groot belang welke werkwijze de Belastingdienst gaat hanteren voor het betalen van uitgestelde belastingen en/of de aflossing van schulden. In dit kader is het voor ondernemers goed om op de hoogte te zijn van de volgende mogelijkheden:

- de nieuwe wet WHOA (Homologatie Onderhands Akkoord).
[Nieuwe wet helpt faillissementen te voorkomen | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)
- Ondersteuning bij Aanvraag van Financiering.
[Financiering aanvragen? Schakel hulp in \(kvk.nl\)](#);
- Kennisintensieve Startups en scale ups en innovatieve mkb'ers kunnen een corona overbruggingskrediet aan vragen.
[Coronakrediet voor startups en scale-ups \(kvk.nl\)](#)
- Ondernemers die als gevolg van Corona hun businessmodel willen aanpassen kunnen voor de begeleiding daarvan deelnemen aan het Future Fit programma van Ondernemers Lift +.
[Future Fit Programma | Meld je aan! \(ondernemersliftplus.nl\)](#)
- Bedrijven voor Bedrijven. In de gemeente 's-Hertogenbosch geeft een groep bedrijven gratis advies aan ondernemers die voor geen enkele steunregeling in aanmerking komen. Dit is advies op het gebied van (her)financiering, fiscaliteit, juridische zaken en bedrijfsvoering. Contact: economie-energie@s-hertogenbosch.nl